

Mūsų buvo daugiau kaip šimtai. Jau nustuntas menas mes sėdėjome vieno apakrities mieste kalėjime, sugrūsti net sausai. Viel mes buvome iš sia pat, daugelis vienas kito pažinome. Mūsų tarpe buvo jaunuolių, dar mazinančių barzdos siurkštumą, bet buvo ir senų, turinčių amžiusą po astuonias dešimtis metų. Kai kurie buvo sulaukyti dėl to, kad neįstenge pilnai atlikti privalomo žemės ūkio gaminių pristatymo prievolės. Vienas kitas buvo prasitaręs apie tarybinę valdžią kokį nepalankų žodį. Pas kai kuriuos buvo rasta laikraščiai su sov. Lietuvos prezidento A. Šmetonos atvaizdu. Daugumas tu čia nei iš tolo nesuėmė už ką buvo areštuoti, tardomi, kauneveikiami, mūšami ir mariniai būdai.

Es pats visa laika gyvenau tyliai ir ramiai. Visas nepabaigiamas prievolės atnaginai atlikti laika ir pilnai. Su valdžios pareigūnais ir įvairiais pakaikais buvau atsargus. Tačiau vienas ryta atsibaste MGB žmonių būrelis ir areštavo vos pradėjusį pasiryti.

Kalėjime buvau navartytas suristomis rankomis, kaip didžiausias nusikaltėlis. Kaip didžiausį nusikaltėlį manę laikė ir kalėjime.

Už ką?

Ilgai es negalėjau supranti, koks primate man nusikaltimas. Bet po kurio laiko išsiskėjo, kad mane skundėis vienas toks vietinis rūsėlis Kovoliovas. Girdi, es esęs žmogus, nesistatęs prieš tarybinę santvarką.

Kovoliovą es pažinau. Jis gyveno gretimame kaime. Maždaug prieš penkėta metų es jį užtikau, besitaisiantį nujoti kaimyne arkai ir apibariau. Tuomet jis sudilbino galin ir atrodė - nieko. Bet jo tuomet išnizėista. vedus tarybinę santvarką, jis prisiliejo prie valdžios. Ir kaip toks nedėise

man atsilyginti.

Konkrečiasi Koveliovas nieko negalejo įrodyti, kad es nusistatęs prieš tarybų valdžią. Bet kad būčiau areštuotas, užteko to vieno skudiso, padaryto bendrais žodžiais.

Tuo es nei kiek nesistebėjau. Ir niekas tuo nesistebėjo. Pas bolševikus taip jau yra. Mes visi tuomet jau savome suprato, kad tarybinė valdžia grūda žmones įkalėjimą, nežildama kaltumo.

Vis dėl to es nesamania, kad mane vykdyti reikals būtų toks bloges. Galvojau kad mane valdžia palaišys kalėjime, palaišys, patardys ir paleis.

Taip pat ir visi kiti galvojo panašiai. Nekalti, nors ir kalinami, negali gi būti teisinti.

Tačiau vietoje laisvės sulaukėme katrogos.

Gerai atsimenu tą vasaros popietę, kai išaisėjo mūsų likimas. Nei iš šio, nei iš to emė mus suklioti iš kamero. -Gal tardyti?- pagaivėjome, perdsug nesijaudindami. Tačiau netruko pasiskėti, kad čia ne tardymas, o visai kita. Pirmieji, išsukti iš kamero, greitai grįžo, o su jais atėjo ir žinia, kad esame nusmerkti.

-Negali būti...- kai kas dar nenorejo tikėti. argi galima buvo netikėti? Tie, kurie buvo išsukti iš kameros ir grįžo nejuokavo. Be to iš mūsų tarpo sukė vis naujus ir naujus. Sugyždami jie galejo pirmųjų atvestą žinią tik patvirtinti.

Visą kalėjimą užgulė sunki nuotaika.

Atsimenu, kresno -ekisto pasauktasisėjau iš kameros, vos įstengdamas atgauti kvapą. Ilgu koridorium buvau nuvarytas į vieną prieškambarį. Prieškambarėje prie bylos apkraute stalo sėdėjo pats MGB apskrities skyriaus viršininkas. Besineje prie lango ir ties durimis stoviniavo skrebeli su automatais rankose. Čia pat

sukinėjosi operatyviniai igaliojiniai. Kaireje. priestambario paseje vienas žekistas maist lekteje juodaus dažus.

Favardė, vardas, tėvo vardas, gimimo metai? Pasakiau.

Vienas operatyvinis igaliojinis pasirašė bylą krūvoje, viena istrauko, atskleidė ir pakilo MGB skyriaus viršiniakui. Jis žluptelejo nuo vyčiojimo popieriaus skiauteli, valandėlę židrejo ir aiškiai žydžiuojam'iu balsu emė skaityti, kad toks tai pilietis gyvenęs ten ir ten kaltinamas BSRSSA baudžiamojo kodekso 58-1 straipsniu, MGB karinio tripanolio sprendimu nutelstas 10 metų priveriamojo darbo stovyklos.

Is kameros išeidamas buvau galvojęs, kad isgirsiu neka daugiau, kaip isgirdo kiti. Vis delto lai paskutinas sekundes ruseno sibirkestole vilties kad gal kas atsitiks, gal as nesu itrauktas į nusmerktųjų seragas, gal tik taip kur mane isveda. Tačiau žekisto paskubomis paskaityti tie keli zodžiai ir gyvatiskas žvignis, kurį jie meta į mane, nuslopina paskutinį vilties kriselėli. Taip, tai buvo tiese. As nebuva isskirtas is kitų tarpo. As buva nusmerktas lygiai, kaip ir visi kiti į katerga.

Isklauses sprendimo, valandėlę stovejau lyg apgluses. Nusiminimo nejauxiau, tik nepaprastę abejingumą. Atrodė, kad sebeliko nieko - nei ateities, nei gyvenimo. Sakytum saltis sukaustė smegenis. Kadiau MGB viršininke, operatyvinius igaliojinius, skrebas, lyg labai is tolo. Atrodė jie tarytum žverys.

- Tik čia - sukterėjo žekistas ties dažų lekte.

Vienas skrebas pastūmė mane į kaire. Priejau. sukūpes desinę ranką, žekistas istepe ją /deina ir pirstus/ ir prispaudė prie popierio lapo. Paskui istepe kaire ranke ir prispaudė tame pačiame popierio lape greta desinės rankos nuspaude.

- Dabar viskas, - pasakė MGB skyriaus viršininkas.

kas.

Tas pats čekistas, kuris atvedė iš kameros, grėmė į mūsų automato vamzdį ir pastūmė į duris.

Į kameras grįžau vos vilkdamas kojas.

Kalinų šaukiojimas užtruko iki vakaro ir visą naktį. Iš seniau areštuotųjų liko tik trys. Koks jų likimas nežinau. Gal juos pasaukė vėliau. Visi gi kiti, sėdi sūnčiai su viršom, gavome laigerio kas 10, kas po 20, kas po 15, o kai kurie net po 25 metus.

Vakarais mes buvome įprate susišesti grupėmis ir pasakotis įvairias istorijas. Bet ta vakarą kamerosse buvo tylą. Buvo girdima tikslai vaikščiojančių žinkeniai ir durų trankymas. Vieti mes neįstengėme atsikratyti įspūdiu, padarytu šio didžiulio neteisningumo.

Jei gi mes nuteisti, tai kada gi buvo teismas? Kas gi mus teisė? Už ką? Visa tai sukčiojo akysė. Tačiau velti tu sukėme sau galvas. Aiskus tebuvo vienas dalykas - mes nusmerkti.

Tarybinė valdžia buvo mus nuteisusi viena, be mūsų, teisma neleisdama mums nei pasiaiskinti nei gintis. Aš nežinau, ar yra kur nors pasaulyje kitas toks teimas kaip šis, kaip tarybų sąjungoje. Greičiausis kad nėra. Kitas toks teimas nereikalingas... O šia jis-būtinias. Iš tikrųjų, argi bolševikai kitaip galėtų nuteisti kasdien po kelis šimtus žmonių...

Štai tas bolševikiškasis teisningumas, apie kurį užsienyje neturima nei mažiausio supratimo.

Suska buvo mums apsiprasti su visa tuo. Tačiau apsiprasti reikėjo. Panašu ememe svarstyti, kas mūsų laukia. Skęstantis, sako, net siaudo griebiasi. Taip ir mūsų tarpe atsirado tokių, kurie norėjo manyti, kad dirbsime kur nors šia pat. Juk reikėjo neapsėkomai daug darbo vokiečių sugriautam kraštui atstatyti. O mes gi-šio-mykščiai. Tačiau tai buvo tik tušti žodžiai. Mes buvome nusmerkti ne tam, kad būtume palikti dirbti savame krašte.

Nepraėjo nei para, kai MGB žmonės liepė mums

pasinti viską ir išleisti į kalėjimo kiemą.

Šiupome, kas ką turėdamos. Bet ką gi mes galėjome turėti? Šioks toks viršutinis drabužis ir tarasė su truputiu maisto, gaute iš mamy. /kalėjimo maisto mums 'neduodavo/'. Tai buvo viskas. Nereikėjo nei minutės laiko, kad pasiruostume. Tačiau nežinau, ar apsekyti, kaip tas pasiruosimas buvo sunkus. Niekas mums nieko nesakė. Tačiau ir taip žinojome, kad ši karta, palikdami kameras, pradedame kelionę į nežinią.

Kiems mus surikiavo po keturis. Tuomet pravitro kalėjimo vartai. Iš visų pusių apėjo mus MGB konvojine kariuomenė, ginkluota automatais ir automatiniomis sautuvais. Pasigirdo riktelėjimas: "Ne sumenkiai pirmyn!" Ir mes pajudėjome.

Vėdė mus į geležinkelio stotį, kur buvo parengta mums pervežti 15 vagonų.

Gal būt, žmonės žinojo, kad mus išveža, o gal nujautė. Nežinau, ar nakties, susirinko mums palydėti žmonių didžiulis pulkas. Daugelis jų buvo parengę mums maisto rygius. Tačiau mgebistai neprileido artyn jų daugiau, kaip per siuntą metrų. Matome, kaip kareiviai juos stumdė, o tuos, kurie norėjo pasakyti mums kokį žodį, musė sautuva buožėmis.

Į vagonus mus sugrądo po keturias desimtis žmonių į kiekvieną.

Vagonai buvo prekiniai, užkaltais langais ir pusiau pervertomis durimis. Mus suvarė čekiškai doris uždare ir užrakine. Vagonuose neradome nieko daugiau, kaip tik plikas sienas.

Susėdome tiesiai ant grindų, laukdami kada traukinys pajudės.

Tačiau iš stoties teisvažiavome tik po poros dienas.

Per visą tą laiką, kol buvome stotyje, ir vėliau gal daugiau, kaip para negavome nei valgyti nei gerti. Maitinomės, ką turėjome iš kalėjimo. Troškulį gi kentėme. Kelionėje gi nė maitinti. Kartas nuo karto pradėjome gauti po lit-

tra viralo ir dienas po tris simtus gramų duonos. Vandens gi davinejo kas antra diena. Aiskiu, to maisto neužteko alkui numalšinti. Geriau sekasi tiems, kurie daugiau maisto buvo gavę iš savo namiškių. Bet per kurį laiką ir jie išbaigė savo išteklus. Todėl i kelionės pabaigą emėme alkū visi.

Iš viso kelionėje išbuvo daugiau kaip keturias dešimtis dienų. Kelionėje nieko nematėme, išskyrus vieną kitą kurios nors geležinkelio stoties užkampį, pastebėtą praverus duris, paduodant maistą ar vandenį. Kada diena ir kada naktis, sprandėme iš sviesos patenkančios i vagoną pro vagono plyšius niūsose.

Kelione buvo gana sunki. Visą laiką meliudo iš vagonų nei nosies iškisti. Prigulti vietos užteko, tačiau judėti buvo neįmanoma. Kad nesustigtume, sustoję kartais imdavome trypti ir sokinėti lyg maži vaikai. Tačiau psilydovai drąsė ir tai. Nugarde mus judant, jie liepdavo mus nutilti ir gulti, grąsindami insie i vagonus šaudyti. Kartą, mums skubisi nepaklusus jie istikrują paleido i mūsų vagoną /žmogaus kratinės aukštumoje/ keturis sūvius, ir vieną mūsų nukovė.

As buvau girdėjęs pasakojant senus žmones apie sūki i tokį vargą. Tačiau kas gi galėjo būti bet kuris vargaa prieš tą, kurį mums teko išvargti to pervežimo metu. Su munis buvo elgiamasi daug blogiau, kaip su gyvuliniais. As maniau kad iki galo nelatverėiu. Rankino badas, troškulis, oro stoka, sustingimas. Bet žmogus yra daug gajėnis, negu galima manyti.

Galutineje stotyje, kai šekistai plačiai atidare vagonų duris, ir kai paliepe bematant issikraustyti, maždaug trečioji mūsų dalis nebeįtege pastovėti ant kojų. Juos turėjome iš vagonų viikte išviikti. Tačiau mirė nebuvo nei vienas.

Tyrane ore mes lyg atkutome. Kai kas netdidiuagėsi, kad paibaigė kelionės sunkumai.

bet greitai isaikejo, kad kelionė buvo tik vargo pradžia.

Is geležinkelio stoties mus nuvarė į sesionis eilėmis apygluota vieta aptverta pašlaitė į kairę, skirstoma punkta. Čia po atvira dangum kėdėmis aikl ir sultis išvovome dvi savaites. Jai- ga pervažiavo meta savu sirtim nemirė nei vienas, tai čia išsisukys ir mūsų tarpo septymai. Mirusių lavonus kėkietak krave į krave viename pašlaite pakulaty. Ten jie riogsojo vias laika. Ven jose ir palikome.

Po dviejų savaičių is šio skirstomojo punkto mus nugabeno į naktinę mūsų darbo vietą - į privercinąją darbą stovyklą, oficialiai vadina- mą LK-002-3.

Is pradžių daugiau kaip, dešimtį dienų ejome meš (ten pesti). Ejome iki priejome karkokie sal- lutine geležinkelio saka. Savaryti į priekinius vagonas važiuojame savaitę į siaurę. Pasak savai- tės rei. ejome pesti.

Is palydovų prasitorimų supratome, kad gausna mus kažkur intos ar varkutos linkse (anglies kasyklas).

Po mėnesio pagaliam atėidirene akreningose ly- gumose, apaugusiose samanomis, kerpėmis ir žemo- nis skurdžiomis pagaliamis.

Išvežami is Lietavos palikome antreją vesaros puse. Čia gi radome žiemos pradiją. Oras buvo šaltas. Vieleskai neseniai čia, matyt, jau buvo sniegas. Tarp sėmenų ir žemės plysiuose buvo pri- nesta sniego. Patė žvarens siacrys vojnas.

Mūsų stovykla, LK-002-3, riogsojo vienos ly- gumos parastyje.

Talibave didžiulis žemės plotas, gal būt dau- glias, kaip pėsi simtak ha, aptvertas keturgam- guba 3 m. aukštumo apygluota tvora. Vieles- tingius buvo toks tankus, kad atrodė vargu ar galėtu pralykti pele. Auk 300 m. tvoroje buvo įrengtos aukštos pašlaitės sargybiniams. Is dvi- jų pusių riogsojo vartai.

Mus nuvijo į stovyklą pro pietinius vartus. Ties vartais is vidaus puses buvo gal kokią 2he. aikste. Stovykla is čia išleisdavo katorgininkus

! darbe, cia juos ir priimsavo, griztarius. Aios
 nikstea viduryje palydovai mas sugulde knapskias
 [skydami nei ne krusteloti. Kelioneje isvargu-
 siems is karto guleti buvo masas net siela. Bet
 pa kurio laiko sgarinis dar labiau [ekando. Kai
 kas pabanda apiversti ant gono. Pukistai taciau
 tuca tme kulti santuva budozisia ir epardyti.

As bavau matea Zmoniu pikta ir kerstinga. Ta-
 riau es tias susiduriau su Zmonemis be sirdies.
 Gekistai palydovai, MGB konvojine kariuomena ture-
 jo buti, kad mas asisiskatytume. Taciau jie mas
 kankino. Atrodo, kad jiems yra be galo malonu smag-
 ti bejiegiam, vos gyvenam, ant lemto gulinciam Zmogui
 ir smagti dar gi be jokio reikalo, be jokios prie-
 zasties...

Toje niksteje mes isgaliejome puse dienos. Pas-
 kvi leido masas atleisti. Savo gulejimo ir salkio
 daugelis muesa buvo sustinge. I vasa. Kai kurie ban-
 de susilici, susiglausdami sugaromis. Riti kagesi
 raskas i sonus ir krating, linakiosami ir pasipar-
 tindami. Atleisti ir pavaikscioti nebuvo galima.
 Kas norėjo, gulejo paropiasti viomis keturiomis,
 kaip gyvuls.

viomis keturiomis replioje ketargininkai, ma-
 tyt, Gekistame patiko. Kai tokiu neatsirado, jie
 sme vereti visus is eiles, kau metu ropoti, o vie-
 nes MGB leitenantas panore surengti repliojimo
 rangtynes. Jis paliope keturiems nuemerkitacume
 nureplioti iki vartu ir atgal, zadodamas duoti
 avigube davin! duonce. Pasma tuomet miaz, buvo bran-
 gi, kaip gyvybe. Taciau pasigodejusia ju neatsira-
 do.

Preselinas, - nusikeike leitenantas, apyre ar-
 clausiai bavusias tretiniai i koje ir nusispiove.

To pietu stoji apie 10 MGB pareigunu, matyt,
 atlietu legerio komendanto. Jie sudara miaz sa-
 rasus. Ju tarpe, atrodo, buvo ir gydytojas, kiek-
 vienam prisjusiam jie liepa iskiti liezuvi. Kaip
 isaiskeje, tai buvo sveikatos tikrinimas.

- Sveikas, - jis taro, razidrojeje i mano lie-
 zuvi, - tinkai!

Taip MGB akimis tikrint, mes bavome tinkami vis!

neišskiriamas ne tą, kurie buvo vos draugai.

Antešiau es girdejęs kalbant sovietikų agitatorius, kad Tarybų Sąjungoje kiekvienas dirba tai, ką sugeba. Jie tvirtino, kad net kalėjimose ir kitose, siekiant pabrėžti žmogaus dvasiškumą, atsivergiant į kiekvieno sugebėjimą.

Tačiau vis visą niekas neklausė ką mes sugebame arba ką esame tinkami.

Stovykliai LK-592-3 buvo reikalinga vien tik darbdarbių jėga.

Beveik dvidešimti miksčiai, nors begaliniai išvargę, vis dėlto neišstengė nepasidomėti paia stovykla. Iš miksčių mes je matome visę. Maždaug 300 metrų atstumu nuo visų tvoros stakosio kelio-ais eilėmis ilgi žemumiai barakai. Jų buvo apie 50. Stovyklos plote jie buvo išrikiuoti atsila-kampiu kably. Vakarinėje stovyklos dalyje rieg-šojo sandėliai, virtuvės, pirtys, ligoninės, o šiaurinėje- administracijos pastatai.

Visi barakai buvo atstatyti daugiau kaip prieš dvidešimt metų. Aptariuse, aplukę atrodė jie vė bešilais. Kiekvienas jų, kaip velėnu patyrens, galėjo tilpti iki 2000 žmonių.

Komės ruožas tarp barakų ir visų tvoros bu-vo vadinamas mirties ruožu. Nuteistiesiems buvo draudžiama į sį ruožą ir kojos įkelti. Įėjusį sargybiniai galėjo sauti be parepjimo.

Kiekvienas barakas turėjo savo rajoną, aptver- tą lėta tvora. Iš kiekvieno rajono buvo leidžiamas tik į bendrąją aikštę. Nuteistiesiems leisti į sve- timą rajoną buvo draudžiama. Nuteistieji taip pat neturėjo teisės patys vieni, be palydovų, iš- eiti į bendrąją aikštę.

Kiekvienas rajonas buvo lyg atskira republi- ka. Savų tarpų atskirų rajonų gyventojai negalė- jo palaikyti jokių santykių.

Stovyklos vakarinę dalį buvo priversta gelž- kelio saka. Ją buvo pristatoma stovykliai maistas ir apranga.

Mums teko barakas stovyklos pietryčiuose esan- tae iš eilės.

Tenstant man suvijo į jį, askytum, gyvulius į tvertę. Būraše turėjome įsikurti patys savo nuostatais.

Mūsų barakas buvo didumo lygiai toks pat, kaip kiti. Bet jame radosi tik apie 400 žmonių. Jie buvo tik ką grįžę iš darbo.

Piauriai atrodėme jau mes. Tačiau nei kiek negeriau atrodė ir jie.

Grūdumiesi praėjimose mes pamatėme žmones įdubusiais skruostais, pageltusias, apžėlusias barzdomis, apskretusias, vos gyvas. Jie sutiko mus emalsiai ir netrukus apstojo mus net tirstai.

- Gal turite ką nors? - jie svebeldžiavo, - Gal trupinelį duonos?

Tai buvo ukrainiečiai, moldavai, estai ir suomių.

Užteko tik žvilgterėti į jų akis, kad įsitikintum, jog jų esama iki kaulo išbadėjusių. Tačiau kaip gi mes galėjome padėti. Savo teroseles mes neturėjome nieko. Jie atlygė tik tuomet, kai parodėme jiems savo terbeles. Tada jie prasiskyrė, duodami mūsų vietos.

- Prašom, jauskitės kaip namie, - kai kurie jų pasakė.

Siuose žodžiuose nebuvo nei truputiuko ironijos. Įsitikinę, kad mes esame sulaukę tokio pat likimo, kaip ir jie, šitie pusiau gyvi žmonės buvo tik nusigirdę.

Mes buvome suvaryti į barako pertvarę, ilgėjančią, galbūt, kaip simtas metrų. Po mūsų komis juodavo purvinos, išpuvasios medinės grindys, galbūt, nuo barako užbaigimo statyti jos nebuvo planotos. /veliau patyrėme, kad šias reikalui stovykloje neduodama vandens/. Labos etaksoje sualėjęsios, vos tik pažvelgus į jas, krito į akis vandens aliaukimo pėdsakai. Matyt, barako stogas buvo sukiaužėjęs ir lietus per jįėjo lyg per sieta.

Visa barako pertvara buvo pilna gultų. Gulčiai buvo 2 aukštų ir stovėjo trimis eilėmis.

Visa ta diena mūsų niekas neįtrugdė. Antre-emas sudarinėti sarašus.

Per visą laiką mus surašinėjo dešimtis kartų. Prie tą surašinėjimų mes buvome jau pripratę. Taigi viena apklausima daugiau, ar mažiau - nereikia nieko.

Išvarbiausias buvo daiktas tas, kad gavome maisto.

Davė mama po 500 gramų duonos, po 1 litrą viralo ir po 200 gramų kogos. Drebančiomis rankomis mes čiupome duoną, žalią, pašlingausis vandeniu, šakotą, keptą nežinia iš ko, bet vis delto-duona. Godžiai kibomės ! Je visais dantimis. Ir lig suspejome pažinti jos skoną pajutome jos nebetur ! Tik nedaug jos tebuvo, o alkis-neapsakomas.

Tasai maisto kiekis buvo skirtas visai dienai. Tačiau beveik visi mes jį suveitome viena atskirvėpimu. O paskui gi-vel nieko. Gerai tik, kad vandens gavome, kiek noredami.

Senesnieji barako gyventojai buvo išėję ! darbas kai grįžo ememe mes juos klausinėti, gal jie gaus maisto daugiau.

- Ne-jie kartoję, -600 gramų duonos, 1 litras viralo, kuris tik vadinamas viralu, ir 200 gramų kogos yra norma. Tiesa, kas padirba daugiau, kaip nustatyta, gali gauti daugiau duonos. Bet daro normos viršyti niekas neįtetengia.

Ištikraują, greitai patyrėme, kad tai tiesa.

Jūs nemažykite, kad 600 gramų duonos yra eitas. Jeigu tai būtų duona, tikra to žodžio prasme būtų dar nieko. Tačiau ji ne duona, o kažkas, kažkokia masė, panaši į juodą molį. Gaunamas mūsų visai dienai 600 gramų duonos gabalas nebavo didesnis už panagelio kamštį. Valgant ši duona vėlesni burnoje ir lipo prie gomurio. Vadinamasis viralas buvo ne daugiau, kaip vanduo, kuriame vires keli galvijiniai barakai /dažnai dargi apipuvę kelios bulves arba šašja kruopą. Šiame virale kokį nors tirštiną retai kada nors pavykdavo rasti. Kogė buvo verdama iš proso, užkalta truputį nežinomy riebalų arba konservuota žuvimi.

Savijame alsku, sitokia maistu sunku buvo nu-
malsinti aikš. O apie sveikatos palaikymą ne
kalbos negalėjo būti. Šis maisto užteko ne svei-
katsi palaikyti tik gyvybei.

Bet nežidėjai! tai dirbti teikėjo.

Į darbą mus išsiuntė jau trečiąją lageryje
LK-502-3 buvimo dieną.

Kyša, sustraugus eirenai, paliepa mus išėiti į
rajoną. Šis mus suskirstė grupomis po 10 žmonių.
Kiekviename grupei davė po vyresnįjį iš senesnių
katorgininkų turpo. O prie kiekvienų 5-10 grupių
atsiėjo po porą kareivių, ginkluotų automatiniais
sautuvais.

Išsiuntė mus barakų rajoną, būdintis mus suskai-
čiavo ir skaičius pasidarys po pietus lape, išsiun-
tant iš stovyklos, suskaičiavo dar kartą.

Darbo vieta nuo stovyklos buvo maždaug 6-8 km.
pats darbas-akmens anglių kasimas.

Grityse nuo Uralo į šiaurę akmens anglių kio-
dai buvo užtikti palyginti neseniai. Akmens ang-
lys čia randamos netik žemės gilumoje, bet ir pa-
paviršiuje. Bolševikai situos anglių kioodus pra-
dėjo eksploatuoti, greitai buvo įsteigtos šiaurės
Uralo akmens anglių kasyklos. NKVD /taip tuomet
jau buvo vadinama čekė, MGB-jos pokaitalas, . smei-
si parūplinti darbo jėgou. Šis buvo įkurti trys
priverstinąjį darbą lageriai, kiekviename po 20-
-30 tūkstančių žmonių.

Pirmiausia iki čia buvo nutiesta geležinkelio
saka. Po to, greitai čia susidarė gyvenvietė su
krautuvenomis, pramonę vietomis ir gausiais MGB ka-
riuomenės būriniais.

Mus atvežus, kasyklose jau dirbo pilna tempu.

Vias darbininkų kontingentą - iš sudarė natūris-
tieji. Puse tiek, kiek dirbančiųjų, buvo adminis-
tracijos, priežiūros ir apsaugos personalo.

Nea buvome įjungti į sąrašą nr.7. Ir šis dū-
bome, kas 3 mėnesiais, kas 3, kas puse metų, vienas
kitas net gi metus ir daugiau, priklausomai nuo
gausumo ir namų paremos ir organizmo patvarumo.

Patį pirmąjį kartą išvedami į darbą, nors ir

alkani, atydžiai žvaigėms po apylinkę. Bet be akmenų nieko daugiau čia nebuvo. Nuo mūsų kelio į dešinę maždaug už 8 kilometrų stūksojo miškas. Vietos vienodumas aiškiai sunkiai.

Prieš darba vietą, buvome sustabdę. Čia košon lona pabiro atskiriomis grupėmis, kurias prižiūrėtojai nusiūvė iš sandėliu pasiemti įrankių.

Vienas pasakui kitą mes praėjome žemą keturkampį pastatą, pilną prikrauta kirką, laužtuvą, kastuvą. Pagal prižiūrėtojų nurodymą esame vieni vienas, kiti kitus daiktus ir silpnose prie sahtos angų.

Nėra reikalo čia ginti kasyklą sutvarkymo ir techniškoje aprūpinimo. Mes čia turėjome dirbti tais patalais būdais ir priemonėmis, kaip būdavo dirbama skausmą anglių kasyklose prieš šimtą metų.

Negaila šandien be siurpo prisiminti tų gėdinančiai juodų kečatos angų, ausis reikiantis arkliams sukamą keltavų girgždėjimo, menkai apsviestų perejimų, tik dėl juoko paremtų sienų darbe vietose, pikto prižiūrėtojų ir nekistų keikimosi, nuolatinių pavojams patekti po grūvančia žeme, stingdančiai šalto vandens lašėjimo ant galvos ir nugaros, nepabaigiamo vargo.

Turėjome dirbti mes 50 ir 100 metrų gilumoje. Iš centrinių perejimų, raudėmės visomis linijomis, darydami naujas perejimus. Gerai dar, kai anglių klotas buvo norė pasiekti metro storumo. Bet daugumoje vietų nebuvo jų storiau, kaip metras. Dažnai reikėjo dirbti ataklaupus ar net atakalus,

Išsivairuokite jus narvą 100 metrų gilumoje. Urvas vos 50 cm. aukštumo. Jo galė akmenis anglių klotas. Prižiūrėtojas liepia kirsti. Neklausyti negailas. Tenka klauptis, gulti ant sovo ir šliausėti priežliauštį prie anglių. Vietos maža, užsimoči neįmanoma. Anglis kirsti tenka smėgiais iš sovo. Tai nepatogu. Be to, nusilpęs žmogus nekoki ir smėgį gali suduoti. O čia dar vanduo. Nešvaxus ir šaltas vanduo vienodai laša iš urvo labų ir peršvaxia tavo kiaušiai.

Trečioje darbo dienoje viešame urve griuvo žemė ir prisilego keturias darbininkus. Jiems, gelbėti, niekas nei pirsto nepajudino. Apat čekistai, si nelaimė buvo visai menka. O dėl menkos priežasties ne gi galėjo sustoti darbas, net tame rajone.

Kasyklose vieni mūsų buvo pristatyti angliu kiršti, kiti turėjo juos sukasti prie didesnių pereinimų, treči pyle i vagonėlius, ketvirti stūmė vagonėlius savimi prie iškeliama angu. Viršuje angliu paiminoje kitos brigados.

Sako, kad nekaip yra vedinamos Prancūzijos angliu kasyklos. Bet gloše kasyklose, kur mes turėjome dirbti, beveik jokių vedinimų nebuvo.

Mes turėjome čia dirbti, alsuodami sudegusiomis dujomis ir angliu dulkėmis per siaurkūsiu oru. Ir ne valanda ar dvi, bet desinti valandų.

24

Tai buvo ne darbas, o žmonių maršimas. Reikėjo mums i eiti i darba sėsta valanda lyto, nueidami, užtrukdavome pusantros valandos. Desinti valandų turėjome isdirbti kasyklose. Grizimui vel reikėjo pusantros valandos.

Jei gaidarba istengiamė dar šiaip taip eiti, tai is darbo vos galėjome sliukti. As niekomet nemaniau kad žmogaus kojos gali pasidaryti taip sunkios, lyg pririšus prie jų po didžiausiu akmeniu. Tai jau palydovai nepaisė mūsų nuovargio. Nedirbdami, jie negalėjo būti pavarge. O mūsų nuovargis ir mes patys- kas gi jiems. Jie gine mus sukraudami, koliodami, mūdami sautuvų buožėmis, užleisdami sunimis. Jiems- kad tik greičiau.

Griztant atgal, neviėnas ilupo nebegaledamas pakilti. Tuos reikėjo mums neste nesti, arba bent parenti is soni.

Palydovai vedėsi su savim 2-3 vilkinius suais, beveik kiekviena karta. Ir vargas būdavo mums, kai šitie žmonės be sirdies, užsimanydavo qua sunimis užleisti. Negalima būdavo zinoti, kuriem si nebaine teks. Kartais sunies isisukdavo i kolonos viduri. Kartais palydovai užleisdavo jais pirmasias gretas. Sunimis puolusis, baigdavo nueiti skūtais imot taip jau suplyse mūsų rūbai.

parius save. Mes traukėme jas sustoje pp sesis an
po estuonia. ; vienas roges krovėme po vieną resta
maždaug sienoje storumo ir ilgumo. Kad patrauktumėm
pakrautas roges turėjome kibiti ; virves jau po se-
siolika ir net po dvidešimt žmonių.

Kaistai strodė mūsų vaikstinės su maizomis,
sienkančios sniega. Per valandą mes galėjome padar-
yti kelio nedangiau 1-2 km. Tačiau mes stengėmės.
Visa kaitė buvo ta, kad mes būvome amžinai isbadėję.

Mūsų palydovai buvo kartu su mumis. Bet jie ne-
brido sniegu. Jie sėdėjo ant vėžimų ir, kad greičiau
krėtėtumė, mus ragino keikėmėis ir net lazdomis.

Šaukus tai buvo darbas tas kure ruošėmės. Bet
vis delto gerėsnis, kaip darbas kasyklose. Daug la-
biau mes norėjome dirbti čia, kaip sėntose. Ia bu-
vo tyras oras. Nevarvojo čia mums už apykaklių vand-
uo. Nereikėjo bijoti, kad užgrius žemė arba prasi-
vež. neužuodžisimos, nepastebimos nuodingos dujos.

Tačiau po 10 dienų grupė buvo pakeista kita gra-
pe. Mes vėl naverė prie anglių. Laugumė mūsų jau bū-
vome visai ispeke. Kai kurie nebegalėjo jau netik
paciti, bet ir pakilti is savo guolio. Vienu diena
sitdos is mūsų tarpo isškyrė. O mus pačius perrūsėiv

is kartu beveik visi mes būvome paskaityti pir-
mos kategorijos darbininkais. Mat, susiginti su kitai
mes dar būvome pekankamai pajėgūs. Bet po trejeto
mėnesių ne kas is mūsų beliko. Perrūsėivimas buvo ma

neisvengiamas viena rata įtvėrė mus i rajoną. Atejo
keletas pareigūnų. Gydytojas. Ir pradėjo perrūsėivati.
Tie kurie pasjo ir nebavo dar galutinai isčialpti,
buvo palikti pirmoje kategorijoje. Kurie pasjo, bet
neistengė dirbti, buvo priskirti antrai kategorijai.
I trečią kategoriją patėjo tie, kurie eiti negalėjo,
kurie teistengė sliuaste neglisėsti kelis metrus.

I ketvirtą kategoriją buvo paskirti nebegalintie-
ji pakilti is savo guolio. Bavo dar ir penkta kate-
gorija, bet i ją nepaskyrė nei vieno. Mes liūdėnai juo

kavome, kad siai kategorijai nebavo nei vienas tin-
kamas, nes skirstyme seta nei vienas nemerdėjo...

Kategorijos tiek reiskė, kad pagal jas buvo pas-
kiriėmas darbas. Antrosios kategorijos darbininkai

dirbo kaasklose jau antraeilias darbas. Trečia ka-
tegorija dirbo jau kaaskly virsuje - remontavo
darbo frankius ir panasiai. Ketvirtoji kategorija
buvo paliekama palisėti. Net ju poilsis greitai
virdevo amzinujsi poilsia.

Lageryje 14-502-8 buvo ir gydytoju ir ligoni-
ne, bet tik nedirbantiesiems nematistiesiems.

Statistiesiems nebuvo teikiama jokia medicinos
pagala.

Sanitarines salygos buvo kao blogiausios.

Misq barakai mazai kao tesiskyre nuo tvarty.
Grindyse anziaie nebuvo plautos. Prasirinkus purvai,
mes ji isgrandydamo kastuvais, zinoma, jeiga pri-
ziuratojai teikdavosi gasti siam reikalui kasta-
vus. Dainai ziam barakas budavo net nesluotas nes
neduodavo slauti. Kai kuriuose baraku languose
truko stikli. Net ju nei nereikejo. Pro kiurus
langus santis nesiverzdevo vieda. Priesingai is vi-
daus versdavosi laukan orege ir prakaitu persi-
sunkes sutas, sakytum garas is pirties. Gultuose bu-
vo privise olakia. Parazitu netruko ir pas mus pa-
cia. Misq skadurai jais net kaibzde te kniozdejo.

Mirtingumas lageryje buvo neapskoms.

Zaones mire nuo jega issekimo, mire nuo nelai-
mingu atsitikimu, mire nuo uzkrechiamu ligu.

Karta 16-ta baraka (simete viduriu siltine.
kad liga nelssiplesta po visq stovykla, administ-
racija 16-ta baraka (zoliavo. Istisa menes! nebu-
vo leidziama niekam nei t ji teiti, nei is jo is-
eiti. Po meneso is sio barako nebesigirdejo jokiq
gyvobe zymu. Tuomet atvyko sanitarine grupė ir
baraka issiakete kazkokiomis deginančiais skysciais.
Kita diena mes buvome naveryti jo isvalyti.

Musje mes isvydome slarpu vsizda. Barake tysojo
apie 1500 lavonu. Pilna ju buvo gultuose, ant stin-
du, visose kertese. Kai kur jie tysojo po viena, kai
kur suvirte kravomis. Apisistyti deginančiais skys-
ciais, jie buvo pajude, apangieje lig is agales is-
traukti. Siane barake nuo deginančių skysciu buvo
suskrade visi daiktai, - gultai, mirusiuju skadurai,
net barako siensa.

Mirusiaccius mes imeme krauti i roges i tas pa-
-ias roges, kuriomis vežeme maikas, - po 10 lavonu i
kiekvienas. O paskui patys savis isvezeme i lauka
nuo stovyklos per 12 km. Ivezę, suverteme jaos ten
kravomis po atviru dangumi ir palikeme.

Mirusius palaidoti stovykloje LK-802-3 nera i-
prolio. Ziema, žemci issias per pora metru, laidoti
bevisk neįmanoma. Ten mirusieji ismetami i lauka, kai
siukšles, kaip krite gyvaliai. x

Kiekviena rytą pro barakas pravežiuodavo nutais-
tąją trunkiamos 3-4 roges. Šikintysis paliopdavo is-
nesti mirusias. Būdavo retenybe, kad is kuris barako
neišmaga nei vieno lavono. Paprastai is kiekviena
barako išnešdavo 2-3 lavonus. Sukrovus juos i roges,
vilketine isvažiuodavo pro vartus i rytus ar vasa-
ras, žiurint, koks vejas pate. Pajiant rytą vejai, la-
vonai būdavo vežami i vakarus, o pajiant vakara ve-
jai jis buvo vežami i rytus. Pavežus keletą kilometrų,
lavonai būdavo ismetami i aniega ir tie kurie
juos vežė, grįždavo galvodami, ar greit istiks toks
likimas juos pa'ias.

Daug nelaimingų mirdavo stovykloje LK-802-3
bet platūs ir siaures laukai. Mirusieji sia tiipe.
Kai staidavo trumpa vasara ir aptirpdavo aniegas,
galima būdavo antyti la boluojan'ius, jau vilką ap-
graužtus kaulus, kartais kraveleimis, o kartais per
kelias desimtis metrų vienas nuo aito.

Tai kur jis buvo rade pažinę ramybę.

Is karto mes balsojome visa to. O paskui lyg ap-
sipratome. Taciau mes niekomet nekaišejome nei apie
mirti, nei apie mirusiujų lauka. Ir kangi to reikėjo?
Mirtis jak gyveno mūsų tarpe.

Taciau kiekvienas mes galvojome, kad istverti iki
galo mes neįstengsim. Anksčiau ar vėliau mirtis
savo salta ranka turėjo paliesti ir mes, kaip jau
buvo paliatusi sietas ar tiketavime to, - kurie cis
gyvena.

Mirtis buvo tapusi mūsų visai paprastas dsiiktas.

Bet gyvybė ruseno mūsų giliai ir mirti nei
vienas nenarėjoje. Gyventi stengemes is paskutiniau-
ja.

Možinia, kaip mes būtame istvėre gyvi, jei nepa-
raua is tevyneš.

Vieš laiką mes troškome daoti apie save kokią
norę žinią savo gimimėse ir artimiesiems Lietuvo-
je. Bet šis mūsų noras buvo neįvykdomas. Stovyklos
administracija neleido. Tačiau po trijų mėnesių kai
kuriems si malonė buvo suteikta. Kiti je savo tik
po sesių mėnesių, o kiti-tik po metų.

Tie, kuriems buvo leista parašyti laiską į namus
atantėse.

Vieš laiką mes rankiojome kur tik rastami popie-
riai rašyti laiskams. Jūs saugojome, užlepyę sie-
nų plyšiuose ir kitur, kad nepastebėtų ir neatistų
priziūrėtojai. Rašyti leidus, issitraukome, kas ką
turėdama. Meseme drebantiomis rankomis ir su didė-
le viltimi...

Laiskus issiantėse. Praeję kuris laikas ir mes
pradėjome gauti siuntinius, nors nedidelius, bet
turtinius su tikra dūona, riebaliu, gūria, su taba-
ka, kartais su drabužiais, su įvairiomis smulkmeni-
somis, pažidreči, bet maloniomis ir reikalingomis.

Atėjome, savo sestetadienis. Priziūrėtojas issuke
mūsų gal daugiau, kaip keturias desimtis ir suvedė
į administracijos pastatų pasė. Tenai sustojome prie
vieno sandelio. Kas bus nenumanome. Galvojome, kad,
turdit, dirėti. Tačiau į sandelį suvare mus ne vieš,
o emė saukti po vieną. Pirmi tejo apėjingi. Bet grį-
žo svitėdami, džiaugsmu. Jie nesėsi maršelinis su lauk-
tavomis is tevyneš.

As į sandelį įsigrūdau beveik paskutinis.

Godžiomis akimis sužiurau į krūvą siuntinių ku-
ris gi mano?

Sandelininkas pasklaistė popierius, priejęs prie
siuntinių pakabenoje juos pirėtu ir vieną paėmė. At-
radęs užrisimą, nuo medinės dėžutės nutrauke drobinį
apvalkalą, dėžutę perskele ir pradėjo isti is jos
deiktus.

Kai buvau mažas, neapsakomą džiaugsmą jūdėvau, su-
laukęs is turgaus tėvą, kuomet jis pradėdavo traukti
is kisenės lauktaves - riestainius, saldaunynus, vienas

kitą molinį žaislelį. Tu kartą, tolimoje siauroje, matydama namą iš dežutės laisniai bryza, deere, sūrį, džiiovintas duonos riekėles, džiugiausiai nei kiek nemazinau.

Sugikroviau visą tą tartą į drabinį dežutės apvalkalą ir grįžau į baraką pagyvojęs, net gi stipresnis.

Tie nedideli maitinimai su maistu buvo manęs brangūs, kaip gyvybė. Daug jie manęs sukėlė eviesių prisiminimų. Mačiau, kaip vienas jau pagyvenęs žmogus, glostydamas siuntinio apvalkalą drobe, verkė... Net tai nebuvo skausmo ataros.

Po to pradėjome siuntinius gauti kartais kas dvi savaites, kartais rečiau. Būtas manęs pasidarys jau netoks bausis.

Net gyvenimas stovykloje nepakito.

MGB buvo nustatiusi tvarką ir sąlygas. Žmones gi -neturėjo reikšmės. Būstoje pasaulio dalyje, pavergtuose bolševikų, žmonių jau neturėjo.

Nebuvo to menesis, kad į stovyklą neatstaištą naujų žmonių transporto. Mes siuntė žmones į šią naikinimo stovyklą iš Pabaltijo, iš Ukrainos, iš Kazkazo ir iš kitų vietų. Ir niekomet žmonių čia nebuvo per daug.

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

MGB priverciamųjų darbų stovykla LK-502-3 tebeveikia ir dabar.

Gal būt nevienu ten jūsų yra tovas, broliu, kaimynas ar pažintamas. Ar turite iš jų kokius nors žinėjus? Jeigu turėjote ir nebeturite, tai bakite tikri kad tas jums artimas asmuo žuvo kasyklose, arba užmūšė jį čekistai, arba jis mirė kuria nors epideminė liga, arba savaimis nebeistvėrė to šių dienų pragaro.

Jis jau nebesugrįs į savo kraštą.

Tuketančias mūsų pasmarke be niekur nieko, isve-26, iszuđe ir tebezuđe.

Bausis yra lageris LK-502-3

Daug stiprių dalykų yra pasakojama apie senovės

vergijs, apie įvairias priepauidas, apie žmogaus išnaudojimą. Tačiau kasgi yra vergijs suiyginus su Tarybų sąjungos priverčiamųjų darbų stovyklomis? Bolševikines priverčiamųjų darbų stovyklos yra nesulyginamai bešesnes už vergijs, už baudžiavą, už bet kurį žmogaus išnaudojimą.

Paklaugite gal jus, kodėl sie pragaras?

Bet sakykite, kodėl esama komunizmo, kodėl esama Tarybų sąjungos?

Komunizmas negali gyvuoti be MGB, be teroro. O bolševikines priverčiamųjų darbų stovyklos išraištingos MGB valia. Kol nebūs padarytas galus MGB, kol nebūs padarytas galus komunizmui, tol veiks stovykla LA-502-3 ir visos kitos, šios rasies įtaisai.

Atrodo, baista, net nesuprantama, kad pasaulis dvidešimtoje amžiuje pakendia tokį dalyką kaip mesin! Žmonių žūdyimą Tarybų sąjungos priverčiamųjų darbų lageriuose.

Bet pasaulis gal ir nežino, kad egzistuoja LA-502-3.

Via delto negalima sakyti, kad viskas taip amžinai ir pasiliks. Atėjo galus vergijs, atėjo galus viduramžių priepauidoms, atėjo galus baudžiavai, atėjo galus Hitlerio koncentracijos lageriams, atėjo galus ir bolševikų siautejimui.

Jūs susikaistami darbai negali užtrakti be galo. O bolševikines priverčiamųjų darbų stovyklos yra vienas didžiulsių nusikaltimų, kurie kada tik bus įvykdyti.

x x x x x 0000 x x x x x